



Sách điện tử, sách nói và các nền tảng đọc trực tuyến đang trở thành lựa chọn quen thuộc của giới trẻ. Ảnh: ST.

Văn hóa đọc thời đại số: Từ thói quen cá nhân đến nhu cầu xã hội

Lê Quỳnh Chi

Khoa Đào tạo Sau đại học, Học viện Chiến lược Khoa học và Công nghệ

“

Trong bối cảnh đời sống số len vào từng ngóc ngách, việc đọc sách tường như bị lùi lại sau những màn hình rực sáng, nhưng thực tế đang chuyển hóa mạnh mẽ theo những quy luật mới của xã hội hiện đại. Đọc không còn là một hành vi đơn lẻ mà trở thành một nhu cầu gắn với năng lực làm việc, năng lực số và thậm chí cả khả năng thích ứng với những biến động nhanh chưa từng có. Câu chuyện đọc sách hôm nay không chỉ thuộc về mỗi cá nhân mà còn là chỉ dấu của chất lượng nguồn nhân lực và sức mạnh tri thức của cộng đồng.

”

Thói quen đọc giữa hai dòng chảy: truyền thống và số hóa

Thế hệ hiện nay đứng trước một nghịch lý quen thuộc của đời sống đương đại: Thời gian dành cho các thiết bị điện tử tăng lên từng ngày, trong khi lượng tri thức cần hấp thụ để không bị tụt lại phía sau cũng lớn hơn bao giờ hết. Chính sự giằng co giữa hai nhu cầu này khiến thói quen đọc sách không mất đi mà biến đổi theo những dạng thức mới. Nhiều người trẻ vẫn đọc, nhưng dưới những hình thức khác: Đọc nhanh hơn, đọc trên nhiều nền tảng hơn và đọc với mục đích rõ ràng hơn.

Nếu như một thế hệ trước, việc đọc sách giấy gắn với trải nghiệm tĩnh lặng, khả năng tập trung và chiều sâu cảm xúc thì hiện nay, công nghệ đang thúc đẩy quá trình đọc trở nên phân mảnh hơn. Sách điện tử, audiobook, podcast tri thức, nội dung tóm tắt trên các ứng dụng di động và các cộng đồng đọc trực tuyến khiến cá nhân có cảm giác “đọc nhiều hơn” nhưng đồng thời cũng đối diện nguy cơ nông cạn nếu thiếu kỹ năng chọn lọc. Đây chính là một trong những thay đổi quan trọng nhất của thời đại: Đọc không chỉ là hành động tiêu thụ thông tin mà còn là một kỹ năng kiểm soát chất lượng của tri thức.

Bên cạnh đó, đọc sách còn mang tính xã hội mạnh mẽ hơn. Những trào lưu “chia sẻ kệ sách cá nhân”, “thử thách đọc 12 cuốn sách mỗi năm”, “review sách trên mạng xã hội” cho thấy việc đọc không còn diễn ra đơn lẻ. Người đọc không chỉ tiếp nhận mà còn tham gia vào chuỗi tương tác, xây dựng cộng đồng, hình thành xu hướng. Một cuốn sách có thể lan tỏa mạnh hơn nhờ một bài đăng ngắn, một video vài chục giây, điều này trước đây rất hiếm.

Khi đọc trở thành năng lực trong nền kinh tế số

Không chỉ dừng lại ở phạm vi đời sống văn hóa, thói quen đọc đang gắn trực tiếp với năng lực lao động mới. Trong nền kinh tế số, yêu cầu tự học - học liên tục - cập nhật kiến thức theo từng quý, từng chu kỳ công nghệ khiến việc đọc trở thành một năng lực nghề

nghiệp. Những ngành như trí tuệ nhân tạo (AI), an ninh mạng, phân tích dữ liệu, đổi mới sáng tạo hay quản trị công nghệ đều đòi hỏi lượng kiến thức khổng lồ và thay đổi nhanh đến mức người không đọc sẽ bị bỏ lại ngay lập tức.

Chính điều này khiến việc đọc ngày nay không chỉ mang tính thư giãn hay phát triển cá nhân mà còn là một phần của năng lực cạnh tranh. Khi AI đang tự động hóa nhiều nhóm việc, con người buộc phải tái cấu trúc tư duy, học thêm những kỹ năng mà máy khó thay thế. Sự phân tích, so sánh, tư duy phản biện, khả năng tổng hợp - tất cả đều xuất phát từ nền tảng đọc sâu và đọc rộng.

Nhiều khảo sát quốc tế chỉ ra rằng các quốc gia có văn hóa đọc mạnh thường có năng suất lao động cao và dân số có khả năng thích ứng tốt hơn với sự chuyển đổi công nghệ. Việt Nam đang bước vào giai đoạn tăng tốc của chuyển đổi số, vì vậy câu chuyện đọc sách không thể xem như vấn đề của vài nhóm độc giả mà liên quan trực tiếp đến chất lượng nguồn nhân lực số của quốc gia.

Trong đời sống xã hội, việc đọc còn đóng vai trò như một “bộ lọc” giúp cá nhân đối phó với lượng thông tin khổng lồ và hỗn độn trên các nền tảng số. Tin giả, nội dung gây nhiễu, thông tin thiếu căn cứ lan truyền nhanh hơn bao giờ hết. Khả năng đọc sâu và đọc có phương pháp chính là cơ chế tự vệ quan trọng nhất giúp con người không bị cuốn vào vòng xoáy này.

Đọc sách, công nghệ và sự thích nghi của giới trẻ

Giới trẻ Việt Nam đang đọc theo cách riêng, và đây là nhóm phản ánh rõ nhất sự thay đổi của thời đại. Không còn bó buộc trong những định kiến “gen Z lười đọc”, thực tế cho thấy họ đang tiếp cận tri thức qua nhiều con đường khác nhau. Một nhóm theo đuổi sách giấy như một cách gìn giữ giá trị truyền thống. Một nhóm đọc ebook, nghe sách nói khi di chuyển, tập thể dục, hoặc sử dụng các ứng dụng đọc nhanh. Một nhóm chia sẻ cảm nhận sách lên mạng xã hội, tạo ra những cộng đồng đọc hàng trăm nghìn thành viên.



Với sự thay đổi cơ cấu lao động và cấu trúc kinh tế, văn hóa đọc đã trở thành một nhu cầu xã hội. Ảnh: ST.

Điều đáng nói là giới trẻ chính là lực đẩy để hình thành ngành công nghiệp nội dung tri thức mới. Nhu cầu đọc khác biệt buộc các đơn vị xuất bản phải dịch chuyển sang sản xuất audio-book, đầu tư nền tảng sách trực tuyến, số hóa kho sách, tạo hình thức tương tác đa phương tiện. Nhờ đó, hành vi đọc trong xã hội không hề suy giảm mà ngược lại đang mở rộng hơn về phạm vi và cách tiếp cận.

Dẫu vậy, vẫn tồn tại một khoảng trống lớn giữa “đọc để giải trí” và “đọc để trưởng thành tri thức”. Giới trẻ cần được trang bị kỹ năng đọc có chủ đích, biết phân loại nguồn tin, hiểu giá trị của đọc chậm và đọc sâu trong thời đại tốc độ. Những chương trình thúc đẩy văn hóa đọc nếu chỉ dừng lại ở khẩu hiệu sẽ không phát huy hiệu quả. Sự hỗ trợ thực chất, từ thư viện số, không gian đọc mở, nền tảng nội dung chất lượng đến các chiến dịch xã hội hướng dẫn kỹ năng đọc thông minh, mới có thể tạo ra tác động dài hạn.

Nâng cao văn hóa đọc là nền tảng của phát triển bền vững

Nói đến văn hóa đọc trong thời đại số mà chỉ nhắc đến thói quen cá nhân là chưa đủ. Với sự thay đổi cơ cấu lao động và cấu trúc kinh tế, văn hóa đọc đã

trở thành một nhu cầu xã hội. Một cộng đồng có thói quen đọc mạnh sẽ có năng lực tranh luận tốt hơn, chất lượng thảo luận công cộng cao hơn và khả năng tiếp nhận chính sách nhanh hơn. Đó là lý do nhiều quốc gia coi việc nâng cao văn hóa đọc là nền tảng của phát triển bền vững.

Đọc sách cũng tạo ra “hệ sinh thái tri thức” mà trong đó mỗi người vừa là người tiếp nhận vừa là người đóng góp. Khi một cộng đồng có các thư viện sống động, các không gian đọc thoáng mở, các nhóm trao đổi tri thức và nền tảng sách số phong phú, tri thức sẽ lan tỏa không theo kiểu ép buộc mà bằng sự tự giác của xã hội.

Việt Nam đang cần một chiến lược văn hóa đọc thích ứng với kỷ nguyên số. Không đào sâu vào nỗi lo “mạng xã hội làm hỏng thói quen đọc”, thay vào đó cần hiểu rằng chính công nghệ có thể trở thành động lực mới cho việc đọc. Tư duy này sẽ giúp xã hội chuyển từ tâm lý phòng thủ sang chủ động kiến tạo: Biến mạng xã hội thành nơi lan tỏa tri thức, biến thiết bị di động thành công cụ đọc, biến dữ liệu thành phương tiện học tập, biến công nghệ thành hạ tầng để tri thức tiếp cận được nhiều người hơn.

Hướng mở cho không gian đọc trong kỷ nguyên số

Không thể phủ nhận rằng sự bùng nổ của công nghệ số đã khiến hành vi đọc thay đổi mạnh mẽ, đặc biệt ở những nhóm độc giả trẻ. Nhưng khi quan sát kỹ hơn, có thể thấy một điều rất con người ẩn phía sau mọi biến chuyển: dù đọc trên giấy hay trên màn hình, đọc nhanh hay đọc chậm thì nhu cầu tìm kiếm tri thức, giải trí và sự kết nối qua những trang sách chưa bao giờ mất đi. Chỉ là con đường đến với việc đọc đang mở rộng, linh hoạt và đa dạng hơn.

Ở nhiều gia đình hiện nay, thói quen đọc không còn được duy trì như một “nghỉ thức” cố định, mà trở thành một lựa chọn tự nhiên tùy vào cảm xúc và thời gian. Có người vẫn thích mở một cuốn sách giấy vào buổi tối, có người đọc trên điện thoại trong lúc chờ tàu xe, cũng có nhiều bạn trẻ tìm đến audio-book để nghe khi chạy bộ. Chính sự dung hòa giữa các hình thức đang tạo ra một văn hóa đọc mới, không ràng buộc hình thức, chỉ chú trọng trải nghiệm và sự phù hợp.

Điều đáng mừng là nhiều trường học, thư viện, tổ chức cộng đồng đã linh hoạt hơn trong việc khuyến khích đọc. Thư viện số, câu lạc bộ đọc trực tuyến,

nhóm chia sẻ sách trên mạng xã hội, các chiến dịch tặng sách... đang trở thành những điểm chạm khiến người trẻ, thay vì xa sách, lại tiếp cận sách theo cách gần gũi hơn. Những hoạt động đơn giản như “mỗi ngày 10 phút đọc” hay “đọc cùng con mỗi tối” cho thấy việc khơi lại thói quen đọc đôi khi không cần những chương trình lớn mà chỉ cần một không gian để người đọc cảm thấy dễ bắt đầu.

Ở tầm rộng hơn, khi xã hội càng chuyển dịch sang môi trường số, nhu cầu đọc không chỉ dừng ở việc tích lũy kiến thức mà còn gắn với năng lực thích ứng. Đọc để chọn lọc thông tin, để hiểu sâu hơn một vấn đề, để rèn khả năng tập trung hay đơn giản để giữ lại những phút yên ổn trong một cuộc sống nhiều biến động.

Nhìn từ thói quen cá nhân cho đến nhu cầu xã hội, văn hóa đọc không hề bị thu hẹp bởi công nghệ mà đang được tái định hình theo cách mềm mại hơn. Và nếu biết tận dụng những lợi thế của thời đại số, tạo thêm không gian, thời gian và cảm hứng cho người đọc, thì việc đọc vẫn sẽ tiếp tục giữ giá trị như một phần đẹp đẽ, bền vững của đời sống ✍



Việt Nam đang cần một chiến lược văn hóa đọc thích ứng với kỷ nguyên số. Ảnh: ST.